

La vusch da la Svizra a l'ONU

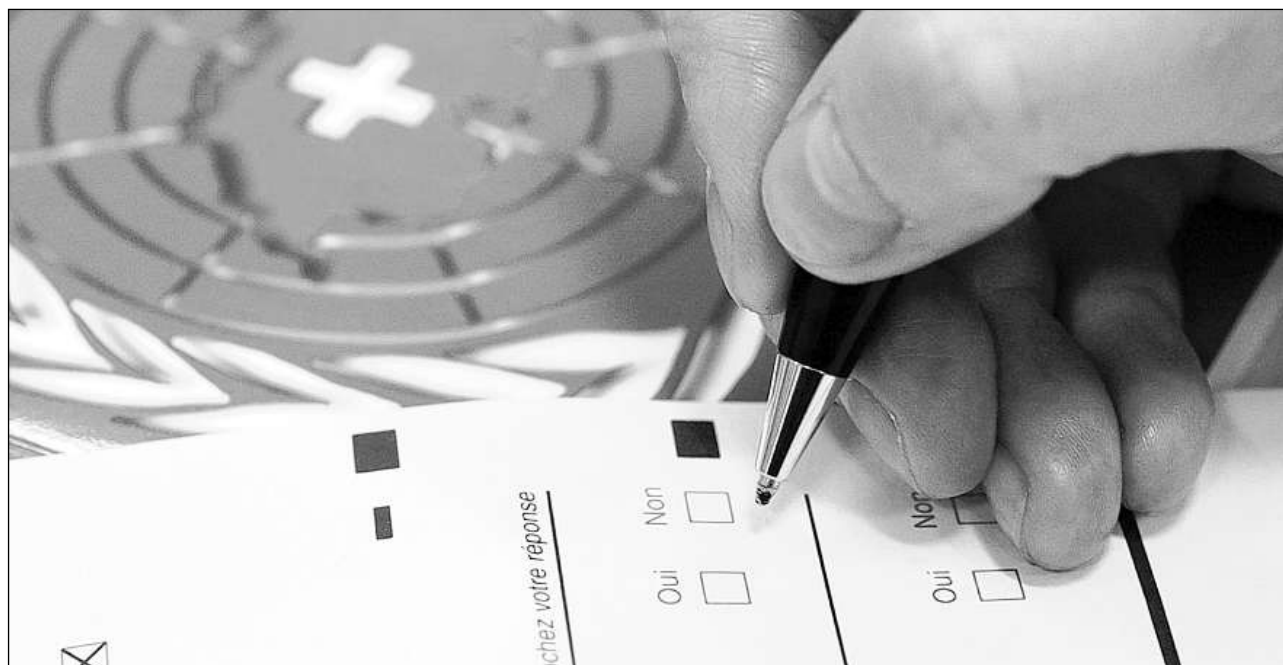
Per la pasch, la segirtad ed ils dretgs umans

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **Durant la 67avla sessiun da l'Assamblea generala da l'ONU a New York han ins commemorà l'adesiun da la Svizra avant diesch onns (v. La Quotidiana dals 25 da settember 2012). Presidenta federala Eveline Widmer-Schlumpf è sa drizzada a l'assamblea plenaria il medem di, e cuss. fed. Didier Burkhalter, schef dal Departament federal d'affars externs, ha referi ils 25 e 26 davart dumondas mundialas actualas avant singulas gruppas da l'ONU.** La Societad svizra da politica exteriura (Hyperlink «mailto:info@sga-aspe.ch» info@sga-aspe.ch) ha gist derasà ils texts da lezzas allocuziuns. I suonda ina traducziun parziala commentada dal pled da nosa presidenta federala e da dus referats da Burkhalter davart «aia, pasch e segirtad» e davart «il Sahel»; quest davos, cun il Mali, è gist uss ordvart actual. L'oratura svizra ha salidà il president da l'assamblea, ils schefs da stadis e regenzas e las «excellenzas»; lur ha'la fatg endament: «Avant diesch onns è la Svizra vegnida commembra da l'ONU, pia il 190avel stadi commember, dentant era l'emprim nua che vischinas e vischins han astgà vuschar per decider davart lur commembranza. L'ONU e la Svizra partan las medemas valurs ed han finamiras cuminaivlas: Promover pasch, segirtad e svilup persistent, defender e promover ils dretgs umans, prestar agid d'urgenza a las unfrendas da conflicts e da catastrofes naturalas. En tut lezzas domenas ston ins far frunt a sfidas grondas ed instantas. La midada da clima, il basegn da vivondas e d'aua, las migraziuns, la criminalitad organisada, il terrorissem, la derasaziun da las armas, tut quai na resguarda betg ils cunfins tranter stadis. Lezzas sfidas mundialas smanatschan entiras regiuns dal mund. Ils pajais dependan adina dapli in da l'auter; perquai ston ins tschertgar schliaziuns globalas (...). L'ONU vegn effizienta sch'ella po modernisar e megliar sias proceduras per pudair agir pli svelta ed a moda pli coordinada malgrà ils problems finanzials. La Svizra sustegna il project da reforma dal secretari general da l'ONU (...). Ins po strusch giustifigar il diever dal dretg da veto aifer il Cussegl da segirtad en cas da genocidi, crim da guerra u crim cunter l'umanitad. Perquai pretenda la Svizra anc adina, ensemen cun auters pajais, ina reforma da las proceduras da lavur en lez organ (...). Ins sto limitar il dretg da veto.» Oz na ves'ins dentant nagina pussaivladad da realisar in tal postulat.

Tge far per la Siria?

La presidenta ha lura commentà ina da las guerras las pli sanguinas da noss



Giubileum da 10 onns adesiun da la Svizra a la Onu.

KEYSTONE

dis: «La cuminanza internaziunala sto agir resolutamain cur che la prevenziun na tanscha betg. Lura sto l'ONU sa mussar abla d'agir e da sa far valair. La Svizra persequitescha cun quitads l'aggravament da la situaziun en Siria, nua ch'ins beffegia ils dretgs umans ed il dretg umanitar internaziunale. Ballas da l'armada e da l'opposiziun mazzan umans innocents (...). Passa in milliun fugian aifer lur agen pajais; var 250 000 èn fugids a pajais limitrofs. Grev u schizunt nunpussaivel è l'access a las tschientmillis unfrendas feridas e scurlattadas che ston spetgar in lieu bloccad. Ils uffizis da l'ONU calculschan che var 2,5 milliuns umans basegnian in agid umanitar urgent [pervi da la guerra civila] (...). Ins violescha vinavant ils dretgs umans, però ils responsabels na vegnan betg mulestads; perquai na pon ins betg francar segirtad. La Svizra pretenda pia ch'ìs auturs da grevas violaziuns da dretgs umans rendian quint davart lur fatgs. Sch'ì na vegnan betg chastiads n'èsi betg mo immoral; quai metta schizunt en dumonda la conciliaziun sociala suenter la guerra e facilitescha la repetiziun dals malfatgs. La Svizra maina ina gruppa da var trenta stadis che pretendan che la Dretgira penala internaziunala sa fatschentia cun il cas sirian. Jau supplicheschel pia ils schefs da stadis e da regenzas da far part da lezza iniziativa.» I dat in precedent renomà areguard in auter pajais arab: «La Dretgira penala internaziunala ha già decretà plis cumonds d'arrest encunter impurtants politichers e schefs da milizas da Sudan, t. a. 2009 era president Omar Hasan Ahmad al-Baschir» (1). Talas disposiziuns encunter il president sirian Baschir al-Assad e sia clicca na gidassan dentant

betg a metter fin a la guerra civila in ses pajais da var 20 milliuns olmas.

La crisa mundiala da l'aua

L'oratura ha deditgà la davosa part da sia allocuziun al «svilup persistent»: «Nus savain che la midada da clima deriva dals umans. Nus sez pudain decider davart il futur da noss planet. Bunamain tut dependa dal success da la vieuta vers ina 'economia verda'; nus stuain trair a niz il document final da 'Rio + 20'». Manegia da la resoluziun 66/288, entitulada «L'avegnir che nus lain» ed approvada a Rio de Janeiro ils 27 da fanadur 2012, da la 66avla sessiun da l'Assamblea generala da l'ONU. Era qua vul la Svizra gidar: «Il Fund verd per il clima duai esser in element essenzial per finanziair lezza vieuta. Perquai faja prescha d'al metter ad ir en in ambient optimal. Jau sun persvasa che Geneva fiss qua in conturn ideal.» Ils 25 da settember a New York ha cuss. fed. Burkhalter referi tar in'occurrenza davart «aia, pasch e segirtad» arranschada dal Ministeri american d'affars externs e da la Cumissiun da l'Uniu europeica. Per tge gist l'aua? «Ils 28 da fanadur 2010 ha l'ONU declerà ch'ì dettia in dretg uman a l'aua, e quai en ina resoluziun inoltrada da la Bolivia e da 33 auters pajais (...). Ils 13 da mars 2012 a Marsiglia [Provenza] ha il sisavel Forum mundial da l'aua vuschà ina decleraziun ministeriala che confermava il dretg uman a l'aua e pretendeva protecciun per ils territoris da pali naturala e per l'aua» (2). Perquai ha l'ONU envidà cuss. fed. Burkhalter a referi tar ina scuntrada ministeriala d'informaziun davart l'aua. T. a. ha' declerà: «La crisa mundiala da l'aua è in dals problems politics, ecologics e socials ils pli instantans dal 21avel tschientaner (...).

Mintga uman dispona d'ina quantitat d'aua adina pli pitschna. Ma la sfida è era qualitativa: 80% da las auas persas dal mund culan en l'ambient senza vegnir tractadas. L'allontanament e la serenaziun da l'aua persa èn parts indispensablas da l'exploziun da l'aua. Plinavant van a perder en il mund 40% da l'aua duvrada da l'agricultura pervi da raits da sauaziun permeablas. En blets intschess idrografics transcunfinals saja grondas differenzas tranter singuls exponents e pajais (...). La Svizra sa prova, sco stiva d'aua da l'Europa, d'esser in model per ils pajais limitrofs. Nus investin blet per pudair als furnir aua da qualitat, ristgond mintgant inondaziuns per impedir grondas catastrofes dal flum giu (...). La Svizra po per exempel appurtar sias experienschas efficacias en l'intschess idrografic dal Rain. Là, suenter la Segunda guerra mundiala, han ins introduci in'exploziun transcunfinala da l'aua che ha gidà a midar in territori antruras contestà ad ina da las regiuns las pli paschavlas dal mund.» Burkhalter concluda: «2013 è l'onn internaziunale da cooperaziun areguard l'aua. Igl è impurtant che questa vegnia in element relevant en l'agenda da la segirtad umana (...). Perquai s'engascha la Svizra afin che l'ONU integreschia l'aua e la segirtad en sia agenda mundiala.»

La pasch smanatschada en l'Africa dal vest

Il segund text da Burkhalter è sia decleraziun dals 26 da settember durant ina «réunion de haut niveau sur le Sahel». Il num geografic «Sahel» deriva da l'arab «sahil» che munta «ur», «riva», «costa». Il Sahel, tenor in nov lexicon franzos, è ina «zona mez sitga, ina transiziun tranter la

Sahara e la savanna, pia l'Africa umida, cun quantitas da plievgia tranter 400 e 600 mm che pussibiliteschan da cultivar megl senza sauar (...) e da trair muvel. Questa lunga strivla tanscha da l'Ocean atlantic enfin al Mar cotschen (...). Il desert avanza, uschè ch'ìl Sahel ha tendenza a s'extender a cust da la savanna; dalonder setgiras catastrofalas» (3). Il lexicon renviescha a set chavazzins: «Mali, Mauritania, Niger, Senegal, Sudan, Tschad, Etiopia». Burkhalter: «Ils pajais dal Sahel èn già daditg amis da la Svizra (...). Noss lioms èn fermes e stretgs. La Svizra è tant pli preoccupada da quai che schabegia en la regiun, cunzunt en Mali. La situaziun en quest pajais smanatscha la pasch e segirtad da l'entira regiun; quai punctuava la resoluziun no. 2056 dal Cussegl da segirtad.» Lezza decleraziun dals 5 da fanadur 2012 palesava «sia gronda preoccupaziun pervi da la smanatscha dal terrorissem en il Mali dal nord cun la preschientscha da commembers d'Al-Qaida.» Burkhalter: «Nus avain gidà a stabilir lieu da dialog en las differentas regiuns da Mali ed en la republica limitrofa dal Niger (...). Nus condolain a l'entir pivel da Mali ed al gidain activamain en questa greva situaziun. La Svizra ha augmentà considerablaimain ses sustegn umanitar al Mali, dapì l'entschatta da la crisa da provediment e segirtad, (...) e cumpogna la regenza dal pajais tar la retschertga d'ina pasch fundada sin tractativas (...). Il Mali po quintar cun l'agid da la Cuminanza economica da stadis [francofons] da l'Africa dal vest (Cesao); lezza ha incumbensà la Burkina Faso da cumpagnar il Mali or da la crisa. La Svizra ha gidà tar questa intermediaziun regiunala, sin giavisch da las autoritads da Mali e dal Moviment nazional da liberaziun d'Asauad (MNL); ella intermediescha a moda imparziala tenor sias tradiziuns.»

L'ONU s'engascha per il Mali

Il MNL è in moviment tuareg, pia da linguatg berb, che pretenda l'autodeterminaziun per il Mali dal nord, part da Sahara, ma che ha ussa pli tema dals islamists extremists, tutpussants là, che da la regenza dal pajais a Bamako. Ils 7 d'october ha l'intermediatur Blaise Compaoré, president da Burkina Faso, retschet ina delegaziun dal MNL che ha declerà: «Autodeterminaziun per nus na munta betg secessiun, mabain il dretg a la vita, la sanadad e l'educaziun, ils dretgs politics ed il dretg da s'exprimer.» Ils 8 d'october ha il minister algerian d'affars africans fatg visita a Bamako; l'Algeria, cun sia atgna minoritad da Tuaregs, è gea limitrofa dal Mali dal nord en la Sahara. Ils 9 ha il secretari general da l'ONU nominà in mess spezial per il Sahel: I sa tracta da l'economist renomà Romano Prodi, anteriur primminister talian ed anteriur president da la Cumissiun europeica. Lez duai elavurar ina strategia d'agid per ils grevs problems umanitars e da segirtad da la regiun. Ils 12 ha il Cussegl da segirtad da l'ONU, unanim, incumbensà ses secretari general d'elavurar aifer 45 dis «recumandaziuns detagliadas e realistas» per in'intervenziun da la Cesao e da l'Uniu africana cunter ils islamists en il Mali dal nord. Pir suenter, il pli baud vers la fin da l'onn, vul il cussegl eventualmain lubir in'intervenziun militar africana. En ina tala situaziun po la diplomazia svizra seguir gidar. Il Mali cun ses var 15 milliuns olmas dovra urgentamain la pasch.

L'adesiun da la Svizra a l'Onu ha chaschunà avant 10 onns ina viva debatta en l'Arena cunzunt tranter Joseph Deiss (dretg) e Christoph Blocher (saniester).

KEYSTONE

1. Der neue Fischer Weltalmanach 2013. Frankfurt am Main (Fischer Taschenbuch Verlag, ISBN 978-3-596-72013-2) 2012, p. 442, chavazzin «Sudan». Der neue Fischer Weltalmanach 2013 (sco nota 1), p. 13, chavazzin «Wasser». Alain Rey (ed.), Le Petit Robert des noms propres. Segunda ediziun repassada, curregiada ed actualisada. Paris (Dictionnaires Le Robert, ISBN 2-84902-067-2) 2005, p. 1907, chavazzin «Sahel».

